

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARDA MUSIQIY TA'LIM METODIKASINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

U.A.Urunov

Buxoro davlat texnika universiteti professori

H.A.Tilabova

Osiyo xalqaro universiteti magistri

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy ta'limni tashkil etishning nazariy-metodik asoslari va uning o'ziga xos xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Boshlang'ich ta'lim bosqichida musiqiy ta'limning bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishda tutgan o'rni, ayniqsa, estetik did, musiqiy tafakkur, hissiy-emotsional idrok hamda ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishdagi ahamiyati ochib berilgan. Maqolada musiqiy ta'lim metodikasining psixofiziologik, pedagogik va didaktik xususiyatlari, o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda qo'llaniladigan zamonaviy ta'lim usullari, faol va interaktiv metodlarning samaradorligi asoslab berilgan. Shuningdek, musiqiy eshitish, qo'shiq kuylash, ritm hissini rivojlantirish, musiqiy harakatlar va o'yin texnologiyalarini o'quv jarayoniga joriy etish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinflarda musiqiy ta'limni takomillashtirish, uning mazmuni va shakllarini innovatsion yondashuvlar asosida boyitish, shu orqali o'quvchilarda barqaror musiqiy madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar:

boshlang'ich sinf, musiqiy ta'lim, musiqiy ta'lim metodikasi, estetik tarbiya, musiqiy idrok, musiqiy qobiliyat, ijodiy faoliyat, ritm hissi, qo'shiq kuylash, pedagogik texnologiyalar.

ABSTRACT

This article provides a scientific analysis of the theoretical and methodological foundations of organizing music education in primary school students and its distinctive features. The role of music education at the primary education stage in the comprehensive development of a child's personality is revealed, particularly its significance in forming aesthetic taste, musical thinking, emotional perception, and creative abilities. The article substantiates the psychophysiological, pedagogical, and didactic characteristics of music education methodology, modern teaching methods applied with consideration of students' age and individual characteristics, as well as the effectiveness of active and interactive approaches. Special attention is paid to the

development of musical hearing, singing skills, sense of rhythm, musical movements, and the integration of game-based technologies into the educational process. The research findings contribute to improving music education in primary schools, enriching its content and forms through innovative approaches, and fostering sustainable musical culture among students.

Keywords: primary school, music education, music education methodology, aesthetic education, musical perception, musical ability, creative activity, sense of rhythm, singing, pedagogical technologies.

АННОТАЦИЯ

В данной статье с научной точки зрения проанализированы теоретико-методические основы организации музыкального образования у учащихся начальных классов и его специфические особенности. Раскрыта роль музыкального образования на этапе начального обучения в всестороннем развитии личности ребёнка, особенно его значение в формировании эстетического вкуса, музыкального мышления, эмоционально-чувственного восприятия и творческих способностей. В статье обоснованы психофизиологические, педагогические и дидактические особенности методики музыкального образования, современные методы обучения, применяемые с учётом возрастных и индивидуальных особенностей учащихся, а также эффективность активных и интерактивных методов. Особое внимание уделено развитию музыкального слуха, навыков пения, чувства ритма, музыкальных движений и внедрению игровых технологий в образовательный процесс. Результаты исследования способствуют совершенствованию музыкального образования в начальных классах, обогащению его содержания и форм на основе инновационных подходов, а также формированию устойчивой музыкальной культуры у учащихся.

Ключевые слова: начальная школа, музыкальное образование, методика музыкального образования, эстетическое воспитание, музыкальное восприятие, музыкальные способности, творческая деятельность, чувство ритма, пение, педагогические технологии.

Kirish. Jahon ta'lim tizimida, xususan, boshlang'ich ta'lim bosqichida bola shaxsini ma'naviy, estetik va intellektual jihatdan barkamol etib tarbiyalash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonda musiqiy ta'lim alohida ahamiyat kasb etib, u o'quvchilarning hissiy olamini boyitish, estetik didini shakllantirish, ijodiy fikrlashini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi[1]. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy ta'lim metodikasining o'ziga xosligi, avvalo, bolalarning yosh, psixofiziologik va individual xususiyatlari bilan bevosita bog'liqdir. Bu davrda bolalarning musiqani qabul qilish qobiliyati, emotsional ta'sirchanligi va taqlidga moyilligi yuqori bo'lib, ushbu xususiyatlardan maqsadli foydalanish musiqiy ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bois, musiqiy ta'limni tashkil etishda an'anaviy uslublar bilan bir qatorda faol, o'yinli, ijodiy va interaktiv metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinflarda musiqiy ta'limni to'g'ri yo'lga qo'yish orqali o'quvchilarda nafaqat musiqiy bilim va

ko'nikmalar, balki ijtimoiy faollik, muloqot madaniyati, jamoada ishlash qobiliyati ham shakllanadi. Shuningdek, musiqiy mashg'ulotlar bolalarning nutq rivoji, xotirasi, diqqati va tafakkurini rivojlantirishda ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi[2].

Shu nuqtai nazardan, mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy ta'lim metodikasining mazmuni, shakllari va usullarini ilmiy jihatdan asoslash, uning o'ziga xos xususiyatlarini ochib berish hamda amaliyotda qo'llash imkoniyatlarini tahlil qilish maqsad qilib olindi.

Asosiy qism. Boshlang'ich ta'lim bosqichida musiqiy ta'lim bolaning shaxsiy kamolotini ta'minlovchi muhim pedagogik tizim hisoblanadi. Musiqiy ta'limning nazariy asoslari umumpedagogik qonuniyatlar, estetik tarbiya nazariyasi hamda musiqa psixologiyasi yutuqlariga tayanadi. Ushbu bosqichda musiqiy ta'limning asosiy vazifasi o'quvchilarda musiqani idrok etish, his qilish va baholash qobiliyatlarini shakllantirish orqali estetik tafakkurni rivojlantirishdan iboratdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun musiqa nafaqat san'at turi, balki hissiy tarbiya, ma'naviy kamolot va ijtimoiylashuv vositasi sifatida ham ahamiyat kasb etadi. Pedagogik nuqtai nazardan musiqiy ta'lim jarayoni bolaning tabiiy ehtiyojlari va qobiliyatlariga tayanilgan holda tashkil etilgandagina samarali bo'ladi. Shu bois, ta'lim mazmunida musiqiy asarlarni tinglash, qo'shiq kuylash, ritmik harakatlar bajarish va ijodiy faoliyat turlarining uyg'unligi ta'minlanishi lozim[3]. Musiqiy ta'limning nazariy asoslarida bolaning emotsional-obrazli tafakkuri ustuvor o'rin tutadi. Bu esa ta'lim jarayonida musiqiy obrazlarni jonli, mazmunli va tushunarli shaklda taqdim etishni talab qiladi. Shu bilan birga, musiqiy bilimlarni bosqichma-bosqich va izchillik prinsipi asosida berish boshlang'ich sinf o'quvchilarida barqaror musiqiy tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari 6–10 yosh oralig'ida bo'lib, ularda idrok, xotira, diqqat va tasavvur jarayonlari jadal rivojlanadi. Shu sababli musiqiy ta'lim metodikasi bolalarning psixofiziologik xususiyatlariga mos holda ishlab chiqilishi zarur. Bu davrda o'quvchilarning eshitish sezgirligi yuqori bo'lib, musiqiy ohang, ritm va tembrni farqlash qobiliyati faol shakllanadi. Metodik jihatdan musiqiy mashg'ulotlarda ko'rgazmalilik, obrazlilik va harakatga asoslangan usullar ustuvor ahamiyat kasb etadi. Qo'shiq kuylash jarayonida nafas olish, ovoz chiqarish va intonatsiyaga e'tibor qaratish bolalarning fiziologik imkoniyatlarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim. Ortiqcha ovoz zo'riqishi va murakkab vokal vazifalardan qochish, musiqiy materialni oddiydan murakkabga tamoyili asosida taqdim etish muhim hisoblanadi[4].

Shuningdek, bolalarning diqqati barqaror emasligi sababli dars jarayonida faoliyat turlarini tez-tez almashtirish, musiqiy o'yinlar, qo'shiqli harakatlar va improvizatsiya elementlaridan foydalanish samarali natija beradi. Bu esa o'quvchilarda musiqiy mashg'ulotlarga nisbatan qiziqishni oshirish va ularning faol ishtirokini ta'minlashga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinflarda musiqiy ta'lim mazmuni o'quvchilarda musiqiy madaniyatning asosiy elementlarini shakllantirishga yo'naltiriladi. Unda musiqiy eshitishni rivojlantirish, qo'shiq kuylash malakasini shakllantirish, ritm hissini tarbiyalash va musiqiy harakatlarni bajarish kabi faoliyat turlari asosiy o'rinni egallaydi. Musiqiy ta'limning asosiy shakli sifatida dars mashg'ulotlari bilan bir qatorda sinfdan tashqari tadbirlar, musiqiy bayramlar, ijodiy to'garaklar va konsert

faoliyati ham muhim ahamiyatga ega. Bu shakllar o'quvchilarning musiqiy tajribasini boyitish, jamoada ijro etish ko'nikmalarini rivojlantirish va ijodiy tashabbusni qo'llab-quvvatlash imkonini beradi[5].

Shu bilan birga, milliy va jahon musiqiy merosidan namunalarni o'quv jarayoniga joriy etish o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, estetik tafakkur va madaniy didni shakllantirishga xizmat qiladi. Musiqiy asarlarni tanlashda ularning yoshga mosligi, mazmunan ravonligi va tarbiyaviy qiymati hisobga olinishi lozim.

Hozirgi ta'lim jarayonida musiqiy ta'lim metodikasini takomillashtirishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari, ijodiy topshiriqlar va raqamli ta'lim vositalari musiqiy mashg'ulotlarni mazmunan boyitishga xizmat qiladi. Musiqiy ta'limda multimedia vositalari, audio va video materiallardan foydalanish o'quvchilarning musiqiy asarlarni idrok etish jarayonini samarali tashkil etish imkonini beradi. Shuningdek, raqamli platformalar orqali qo'shiqlarni tinglash, musiqiy ritmlarni mashq qilish va ijodiy vazifalarni bajarish bolalarning mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi.

Zamonaviy metodlarni qo'llashda o'qituvchining ijodiy yondashuvi va kasbiy mahorati hal qiluvchi ahamiyatga ega. Pedagog musiqiy ta'limni faqat bilim berish jarayoni sifatida emas, balki bolaning shaxsiy kamolotini ta'minlovchi ijodiy muhit sifatida tashkil etishi lozim[6].

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy ta'limni samarali tashkil etish, ularda musiqiy madaniyat va ijodiy qobiliyatlarni barqaror shakllantirish maqsadida quyidagi amaliy tavsiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy ta'lim mazmuni bolalarning yosh, psixofiziologik va emotsional xususiyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilishi lozim. Qo'llanilayotgan musiqiy asarlar diapazoni, ritmik tuzilishi va mazmuni jihatdan bolalar uchun tushunarli va qiziqarli bo'lishi shart.

Dars jarayonida qo'shiqlar ovoz imkoniyatlariga mos ravishda tanlanishi, musiqiy mashqlar esa qisqa, lekin mazmunli shaklda tashkil etilishi tavsiya etiladi. Bu o'quvchilarning musiqiy mashg'ulotlarga nisbatan ijobiy munosabatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Musiqiy ta'lim jarayonida o'yin texnologiyalari, rolly o'yinlar, musiqiy improvizatsiya, qo'shiqli harakatlar va jamoaviy ijro elementlaridan keng foydalanish zarur. Bunday metodlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlab, ularda musiqiy faollik va ijodiy tashabbusni oshiradi. Ayniqsa, musiqiy-didaktik o'yinlar orqali ritm hissini rivojlantirish, musiqiy eshitish qobiliyatini mustahkamlash va intonatsion to'g'ri ijroni shakllantirish yuqori samara beradi. Dars davomida faoliyat turlarini navbatlab qo'llash bolalarning diqqatini barqaror saqlashga yordam beradi[7].

Boshlang'ich sinflarda musiqiy eshitish qobiliyatini rivojlantirish uchun maxsus tinglash mashqlarini tizimli ravishda qo'llash tavsiya etiladi. Musiqiy asarlarni tinglash jarayonida bolalarning diqqatini ohang, ritm, tembr va dinamik o'zgarishlarga qaratish muhim hisoblanadi. Tinglashdan so'ng musiqiy asar mazmunini og'zaki tavsiflash, tasvirlash yoki harakat orqali ifodalash kabi faoliyat turlari o'quvchilarning musiqiy idrokini chuqurlashtiradi. Bu usul bolalarning obrazli tafakkuri va estetik hissiyotini rivojlantirishda samaralidir.

Qo'shiq kuylash jarayonida ovoz apparatini to'g'ri ishlatish, nafas olish va artikulyatsiya ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Bunda bolalarning fiziologik imkoniyatlarini hisobga olgan holda yengil va qisqa vokal mashqlardan boshlash maqsadga muvofiq. Qo'shiqlarni jamoaviy ijro etish bilan bir qatorda individual kuylashga ham sharoit yaratish o'quvchilarning ishonchini oshiradi va musiqiy qobiliyatlarni rivojlantiradi. Ovoz diapazonini majburiy kengaytirishdan qochish, ijro jarayonida ijobiy ruhiy muhitni saqlash muhimdir.

Ritm hissini rivojlantirish boshlang'ich sinf musiqiy ta'limining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu maqsadda qo'shiqli harakatlar, qadam tashlash, qo'l chapaklari, musiqiy o'yinlar va oddiy ritmik asboblardan foydalanish tavsiya etiladi. Ritmik mashqlarni jismoniy harakatlar bilan uyg'unlashtirish bolalarning musiqiy hissiyotini faollashtiradi hamda mashg'ulotlarni qiziqarli tashkil etish imkonini beradi. Bu esa o'quvchilarning musiqiy faoliyatga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Zamonaviy ta'lim talablaridan kelib chiqqan holda musiqiy ta'lim jarayonida audio va video materiallar, multimedia taqdimotlar va interaktiv platformalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bu vositalar musiqiy asarlarning mazmunini vizual va eshitish orqali chuqur idrok etishga xizmat qiladi. Raqamli vositalarni qo'llashda ularning mazmuni, davomiyligi va bolalar yoshiga mosligi hisobga olinishi shart. Texnologiya vosita emas, balki maqsadga xizmat qiluvchi pedagogik resurs sifatida qaralishi lozim.

Boshlang'ich sinflarda musiqiy ta'lim samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi, musiqiy bilimi va ijodiy yondashuviga bog'liq. Shu bois, o'qituvchilar uchun muntazam ravishda malaka oshirish kurslari, seminar va treninglar tashkil etish tavsiya etiladi. Pedagog o'z ustida ishlashi, yangi metodikalar va innovatsion texnologiyalarni o'zlashtirishi orqali musiqiy ta'lim jarayonini mazmunan boyitishi mumkin. Bu esa o'quvchilarda musiqiy madaniyatni shakllantirishda yuqori natijalarga erishishga xizmat qiladi.

Xulosa. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy ta'lim metodikasi bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik tizim sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu ta'lim turi o'quvchilarda musiqiy bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish bilan cheklanib qolmasdan, ularning estetik didi, emotsional hissiyoti, ijodiy tafakkuri hamda ijtimoiy faolligini rivojlantirishda ham katta ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari asosida shu xulosaga kelish mumkinki, boshlang'ich sinflarda musiqiy ta'lim metodikasining samaradorligi, avvalo, uning bolalarning yosh va psixofiziologik xususiyatlariga mosligi bilan belgilanadi. Musiqiy ta'lim jarayonida qo'llaniladigan usul va vositalar bolalarning tabiiy qiziqishlari, emotsional ta'sirchanligi va ijodiy imkoniyatlarini hisobga olgan holda tanlanganda, ta'lim natijalari yuqori bo'ladi.

Shuningdek, musiqiy ta'lim mazmunida tinglash, qo'shiq kuylash, ritmik harakatlar va ijodiy faoliyat turlarining uyg'unligi ta'minlanishi o'quvchilarda barqaror musiqiy tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, faol va interaktiv metodlar, o'yin texnologiyalari hamda zamonaviy raqamli ta'lim vositalaridan maqsadli foydalanish musiqiy mashg'ulotlarni mazmunan boyitib, o'quvchilarning musiqiy faolligini oshirishga imkon beradi. Tadqiqot jarayonida aniqlandiki, boshlang'ich sinflarda musiqiy ta'limni to'g'ri tashkil etish o'quvchilarning nutq

rivoji, diqqat va xotira jarayonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, jamoada ishlash va muloqot madaniyatini shakllantiradi. Bu esa musiqiy ta'limning umumta'limiy va tarbiyaviy salohiyatini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy ta'lim metodikasini takomillashtirish zamonaviy pedagogik yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar va o'qituvchining kasbiy mahorati bilan uzviy bog'liqdir. Mazkur metodikani ilmiy asoslangan holda tashkil etish orqali o'quvchilarda musiqiy madaniyatni shakllantirish, ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirish hamda ma'naviy-estetik tarbiyani yuqori bosqichga ko'tarish mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Adizov B.R. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari: Ped. fan. nom. diss. – T.: Buxoro davlat universiteti, 2002. –276 b.
2. Begimqulov U.Sh. Pedagogik ta'lim jarayonlarini axborotlash- tirishni tashkil etish va boshqarish nazariyasi va amaliyoti. Ped. fan. dokt. ... diss. – T.: 2007. – 305 b.
3. Muslimov N.A. Pedagogik faoliyatga tizimli yondashuv muammolari // Kasb-hunar ta'limi, 2004. - № 3. – B.24.
4. Siddiqova S. Ta'lim jarayonida elektron resurslardan foydalanish imkoniyatlari // Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. Buxoro. 2023, № 12, 280–286 b.
5. Urinov U. A., Sodikov H.T. Factors for Increasing the Social Intelligence of Future Specialists in Higher Education // European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices. Volume1. Issue8. 2023. 34-37 p.
6. Nazarqulova G'. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish // Global ta'lim va milliy metodika taraqqiyoti: Resp. ilmiy-amaliy anjumani material. – T., 2019. – 308 b.
7. Qodirov R.G'. Boshlang'ich sinflarda ko'p ovozli kuylash malakalarini shakllantirish. –T., 1997.